

PERE MASÓ i PANELLA

LA FI D'UNA FORMA TRADICIONAL DE PAGESIA CATALANA.

Vida, ambients, eines i estris.

Anys 1900-1970 - (Volum 1)

Col·lecció: Renovacions Psicoestètiques

PRESENTACIÓ

Aquesta obra ofereix una descripció majorment centrada en la vida en el món de la pagesia —anys 1900— quan la vida al camp comptava amb pocs recursos. Es posa atenció especial als entorns de pobles i viles com Santa Coloma de Farners, Sant Hilari Sacalm, Caldes de Malavella, Llagostera, Riudellots de la Selva, Susqueda i La Cellera de Ter, d'una bona part de l'interior de la comarca de la Selva. Faig referències també de fets de poblacions de les comarques de la Garrotxa, del Pla de l'Estany i del Gironès. També de museus i col·leccions de diferents municipis de Catalunya^{1*}.

Les meves reflexions i treballs m'han facilitat esmentar —amb les respectives aproximacions— a la història, els espais, els costums, els gustos, feines, ambients, eines i estris “d'aquells temps”. La intenció de redactar aquests assajos o anàlisis ha estat per tal que quedés reflectida la vida dura i abnegada a pagès i de la cultura que de tot plegat se n'ha derivat. He volgut reflectir també els èxits i les alegries de la gent del camp en uns últims anys d'unes «formes concretes de pagesia».

Avui la vida a pagès se'ns presenta amb un munt de fets i experiències que no podem considerar marginals; això seria desconsiderar el valor de massa històries singulars o particulars i de massa vides viscudes. Tampoc estaria bé desconsiderar com es va passar de l'antiga tradició a les actuals maneres de la vida a pagès en els nostres dies.

Sabem que a cada poble o vila hi havia situacions socials, particulars i diferents respecte de les dels altres. Eren fruit del per què i com van sorgir, de la seva posició geogràfica i del relleu geogràfic, dels seus recursos naturals, de la seva activitat política, de les seves lluites socials. També dels seus suports a la culturització, de les decisions dels propietaris, dels estaments del poder i dels grups de pressió; de més o menys abundància en determinada mena de cultiu o d'aspectes concrets de la ramaderia, de la producció dels seus camps, boscos i riberes, de la possible influència de l'economia pròpia i de la de les poblacions properes, del turisme, de les diferents classes de viatgers que hi van romandre o sojornar...

També és ben sabut que, en el món rural i de la pagesia, a principis de segle xx, hi havia hagut unes altres situacions i maneres de veure i fer les coses, molt més diverses que en l'actualitat. Al llarg de la centúria tot va anar canviant amb grans transformacions socials. Els residents del món rural —diferents generacions— les van haver de suportar o adaptar-s'hi d'una o altra manera. La lectura d'aquesta publicació —tindrà ampliacions— i crec que facilita una fàcil mirada oberta sobre el que fa anys va esdevenir-se al món rural, als pobles i a pagès.

PERE MASÓ PANELLA

* Consultar totes les notes de peu de pàgina a les pàgines 159-163

APROXIMACIONS DE COM ES VIVIA

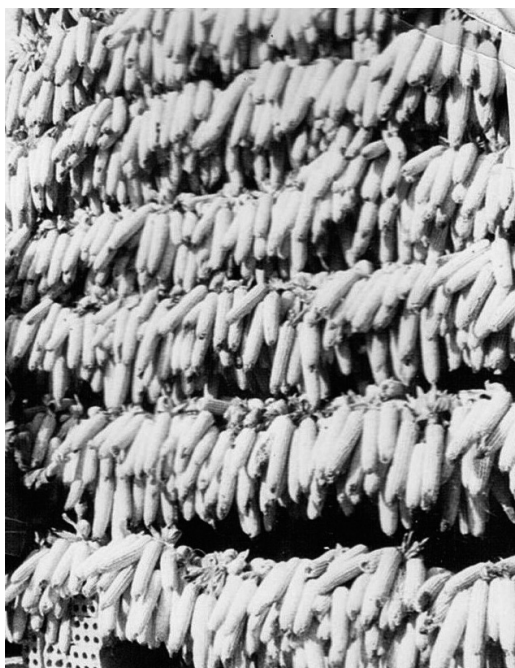
L'origen de la casa de pagès es remunta al tombant del primer mil·lenni. D'ella se n'ha dit i se'n diu mas o masia. En aquesta publicació empraré el terme “casa” com normalment més es diu. Quan dic casa em puc referir a l'edifici amb l'era, porxo i tot el que hi ha sense cultivar en un radi d'uns metres des de l'edifici. En molts casos la paraula “casa” la referiré —a més d'això— comptant-hi als residents com a masovers o amos conjuntament amb les seves pertinences i les terres de conreu i boscos.

D'elles n'hi havia —algunes fetes abans dels anys 1300—² amb un espai reduït, l'imprescindible per viure-hi familiarment dues o tres generacions.

Els seus espais eren els del desenvolupament de la vida familiar. Eren els llocs comuns: entrada, sala, cuina, menjador i dormitoris. Uns altres servien per treballar-hi o emmagatzemar. Recordem-los: pastador i forn, celler, rebost³, graners extensibles a habitacions...). Hi havia a més: les corts del bestiar (normalment dintre l'habitatge), el galliner, l'espai de gàbies pels conills, el porxo, la pallissa, la bassa, el sovint llunyà pou i l'era per batre cereals i lleguminoses. Podem afegir-hi: un minúscul femer, els pallers de palla, de fenc o d'usurda, els gavaions de blat de morasses, els tancats dels ànecs o oques, l'espai per altre aviram, el dipòsit del suc (purins), la fossa sèptica, la cisterna per guardar aigua de pluja, un bon piló d'estelles i feixines per fer foc. Excepcionalment un safareig. Vistes des de fora semblarien ben organitzades.

La cuina —parlo de cases aïllades i solitàries dels pobles i de molta escassetat de recursos— serviria per cuinar, menjar-hi, fer-hi foc i tenir-hi el que correspondria al rebost. Podria haver-hi un llit per una persona gran o malalta.

D'un bon nombre de llars —si es podien veure— cridava l'atenció l'embarrat de capces de blat de moro espanollat (esclovel·lat) a la façana, el carner, els penjolls de tomates de servir per menjar a l'hivern i els forcs de cebes i alls penjats en barres en els laterals dels porxos. A pocs metres de la porta principal d'entrada hi podia haver l'acompanyament d'alguna planta per tenir ombra a l'estiu. No hi podia faltar alguna “parra” proveïdora de raïms ben dolços.

Bona part d'aquestes construccions —normalment de molta tàpia i pedres de la classe de les més abundants dels seus voltants— van ser ben pensades abans de començar-ne la seva construcció. A més de tenir atenció a la possible comoditat dels residents es procurava que a l'hivern poguessin gaudir bé de la claror i l'escalfor del sol. També es tenia cura que —des d'elles— fos pràctic anar als conreus i a carreteres principals o secundàries del seu varal. Està demostrat que per la construcció s'hi practicava un saber prou digne com per actualment tenir-lo més en compte⁴.

S'hi vivia —parlem de famílies humils— el que avui dia en diríem de manera tancada⁵, silenciosa, senzilla, solitària, amb ambient de lletúria i de pocs canvis en el dia a dia. Excepcionalment es feien canvis de domicili. Eren maneres i ambients actualment difícils de recrear amb precisió⁶.

Cases petites amb parets de tàpia.

Masia de Tremoledes (Vall de Bianya). Any 1960. Es pot veure la imatge d'un bon roure que va sobreviure a la gran tallada que d'aquestes plantes es va fer a principis del segle XX.

*Casa de Monars del Sitjar
(Camprodon). Any 1910.*

No em puc descuidar d'esmentar uns fets molt importants. L'atenció als familiars, l'escolarització dels fills, la pràctica dels continguts de drets i deures de cada resident, el bon tracte del jovent envers els avis, l'estalvi, l'organització del temps, l'estima a la terra, el sentit religiós i el record dels seus avantpassats hi eren uns dels preuats valors dominants. Podem parlar de famílies que a la seva manera construïen vides gràcies a les seves bones virtuts i el seu treball.

Els agradava recordar anys de naixement, aniversaris, dates de casaments, anys de defuncions tan de familiars com d'alguns veïns. Felicitaven si calia.

Aplicaven la seva ben antiga saviesa popular de pagès⁷ i no tenien —molts no podien— gaire interès per moltes de les notícies que avui en diríem de la televisió, la ràdio o diaris —ja que no en tenien. Solament les obtingudes per la seva reduïda —pels especialment allunyats de pobles— vida social⁸.

Un condicionant principal: en dies laborals tothom —fins i tot alguns fills—havia de quedar-se a casa a treballar si no hi havia una força major que ho impedís. Tot girava al voltant d'aconseguir els millors resultats de la seva explotació principal. Per aconseguir-ho hi calia molta dedicació que es feia amb una separació de papers molt definits. Un d'ells era el dels homes que eren considerats els intel·ligents i més forts... L'altre —el de les dones— que amb la seva feminitat procurarien dirigir i donar suport per aconseguir un bon funcionament de la casa. En certs casos a més d'haver d'anar a feinejar al camp o a jornal.

Hi ha qui en diu cases amb estreta relació entre persones, animals, la terra i les eines.

En els dies festius i en comptats moments de lleure laboral sortien i feien —parlo dels grans— les seves relacions socials. Tindrien lloc sigui en festes, aplecs, a l'hostal i en altres punts festius o ociosos amb esdeveniments del mateix poble o dels de pobles veïns. Aquests eren ben esperats però per moltes dones i especialment molts homes ho eren més els dies d'anar a mercat.

En els vorals d'aquestes masies i cases no hi faltaven els anomenats camins estratègics. Potser es tractava d'un camí ral, alguna resta de camins històrics, algun camí o ruta de pelegrins com el camí de Sant Jaume, els camins de carros o els que en deien de missa. Eren ben conegudes les rutes dels contrabandistes, els camins de l'estraperlo, els dels carboners, els de traginers o dels mercaders; els camins que menaven a les ermites o als castells. No ens podem descuidar dels camins i rutes promogudes per l'Associació Catalanista d'excursions científiques o del Centre Excursionista de Catalunya.

Aquestes vies de comunicació ajudaven que els habitants de les seves rodalies —normalment masovers i masoveres— es coneguessin entre ells i es tinguessin confiança amb una possible bona cohesió social. Feien els seus creïbles pactes de paraula amb la qual cosa aquestes negociacions

Tota una gran extensió amb cases disseminades entre camps i boscos. Ben allunyades dels pobles i amb comunicacions ben difícils. En aquells temps en la majoria elles hi havia molta solitud i aïllament.

*Un dels veïnats en l'amplíssim pla de la comarca de La Selva.
Moltes cases restaurades.*

Cases grans ben separades dels pobles. Habitatge per l'amo i dos masovers. Capella inclosa. Can Pèlach de Sant Dalmai

donarien i van donar efectivament bons resultats pels efectes de la seva solidaritat i cooperació (els qui en tenien, clar!). Com abans, encara ara hi ha el costum d'identificar els descendents respectius quan es diuen frases com: «els habitants del poble tal...», «de la vall qual...», «del veïnat de... o de Can...».

Carretera que hi deuria haver per anar a la casa —enmig de turons emboscats— que es veu darrere.

En turons i pendents l'aigua de la pluja podia fer molt de mal a camps, carreteres i cases. A més creava molts inconvenients als transportistes i vianants. Entre això, les distàncies i la manca de bona llum la vida resultava ben difícil.

QUÈ FEIEN?

Ja no cal dir-ho: en el dia a dia, homes i dones de pagès estarien —si no hi havia forces majors per dedicar-s'hi— feinejant sigui manualment o amb algunes les seves eines i animals. La mesura del temps —per ells copçada amb certa i real lentitud— val a dir que la feina no la feien com ara, al toc dels rellotges d'arreu. Era el temps de les collites i el que venia especificat en els anuals calendaris del pagès que encara amb les corresponents actualitzacions s'editen. En el dia a dia, la gent del camp es regia pel sol. Segons les seves ombres —d'acord amb les estacions de l'any— sabien en quina part del dia estaven. Els tocs de campanes d'esglésies i ermites ajudaven que s'anés més a l'hora.

Es coneixien les fases de la lluna com a condicionant de dies de fer determinades feines si se'n volien obtenir bons resultats. Les fases de la lluna orientaven pagesos i pageses sobre el que s'havia de plantar, de tallar, sembrar o podar... Aquestes activitats venien condicionades per la lluna nova i segons què per la dita lluna vella.¹⁴ També a pagès tenien coneixement dels núvols i el vent que —segons com s'esdevienien— amb més o menys precisió, podien avisar de si plouria o si hi hauria un cert canvi de temps.

l'alimentació, cures a base de bafs, rentats, lavatives, purgues, xarops, pastilles, i naturalment les infusions d'herbes que s'anaven a collir o es compraven a ca l'herbolari o a la farmàcia".

No insisteixo en el tema de la higiene que encara ara no està resolt del tot. Era una preocupació en molts estaments oficials i, com no, en el migrat ensenyament que hi podia haver.

ES VEIEN DE LLUNY

Sabem que les persones, les cases, camps i boscos eren i són els elements més destacables del nostre paisatge rural. Segons com, els caminants de la contrada podien veure alguns veïns —alguns també ho hem vist— de lluny o de ben a prop. Veuriem a aquells que segaven, aquelles dones que arrancaven naps, collien aglans, feien "rama" d'alzina per menjar les vaques o portaven llenya del llenyer tot entrant a casa seva. Hi ha qui recorda els que anaven al camp amb un animal i el carro, els que hi anaven a segar farratge amb la dalla sobre el muscle, els que llauraven amb animals, els bosquerols, la mainada que a peu anava o tornava de l'escola, els que anaven a buscar menjar pels conills o buscar cargols pels marges si havia fet una ruixada. Tot un munt de fets resultants de com entenien la vida i la natura.

Així és com acabo de descriure una mínima part —no tot era bo— d'un bagatge cultural del que en bona part poso dalt de tot d'un pedestal per tenir-lo molt en compte tan estudiosos de la conducta humana, planificadors del medi ambient i qui ho vulgui.¹⁶

Tot el que acabo d'esmentar, per mi, té un valor i significat que m'augmenta dia rere dia. Més pensant que està de moda construir una nova imatge d'allò que és rural amb les idees de tenir-hi més ordre, senzillesa i tipisme.

Tenim un aplec de recursos per aconseguir més arrelament al nostre país. També per introduir-se més en un tema tant de futur com és el de saber-se dirigir millor amb convivència en una més sana natura.

ENSENYAMENT I FORMACIÓ SUPERIOR

Escassejaven mestres. L'ensenyament bàsic va començar a ser obligatori l'any 1910 però no ho va ser arreu. Pels infants que no podien anar a l'escola es podia comptar amb persones dedicades ocasionalment a la docència. Diríem que feien com classes particulars per evitar analfabetisme. Aquestes cobraven la seva feina per mitjà de patates, ous o aviram. En alguns veïnats molt despoblats hi va haver escoles rurals que "el gobierno" no les va deixar durar gaire temps.¹⁷

Els nois i noies ja grandets —si se arribava a conèixer-ne— podien pensar a servir-se de: fets artístics ben variats, exposicions, conferències, llibreries, biblioteques. També de l'oferta formativa com la de les centenàries universitats, escoles privades i religioses i diferents institucions. Molt a grans trets, pràcticament molt del que hi ha ara i que es pot utilitzar des de casa mateix.

dustrials i urbanitzacions.²² Hi veurien molt més. Tot canviat! En parlarem en debats i per mitjà d'un propera publicació que tinc en fase ben avançada.

EL MÓN RURAL TENIA ELS SEUS AVENÇOS

En aquest s'hi anaven abandonant les maneres de la pagesia tradicional. Es van estendre el nombre dels nous subministres i tècniques sortides d'actuals processos de la industrialització i artesanat del país. Entre ells el subministrament elèctric i el del gas.

També hi va arribar el telèfon —mal fos un de públic pel poble i quatre distribuïts d'un en un a centres de considerat interès—, el televisor i algun rudimentari electrodomèstic. Això seria cap als anys 60 aproximadament, depenent dels pobles. Va seguir-hi una ràpida incorporació del cinema, de l'ús de la moto o de l'automòbil, el fonògraf, i l'aparició de noves publicacions educatives.

Hi van haver noves indústries i nous transports, nous i més mitjans de comunicació de masses, augment de l'alfabetització, millores en el sistema educatiu, demanda de l'oci cultural, augment de l'hàbit de lectura i noves formes de sociabilitat. Sovint no s'esmenta prou l'augment de joves amb estudis superiors així com el de les atencions socials diverses, desconegudes fins al moment.

Mirant fotografies es pot veure com l'estètica de les llars i certes construccions no era massa agradable, per no dir gens. Per sort —generalitzant— al passar els anys va canviar molt en positiu.²³ Ja als anys 1940 algunes llars van netejar i pintar —en algun cas per primera vegada— alguns exteriors. Les noves construccions que es feien eren de més bon veure. En fer-les hi va haver tendència a procurar que estiguessin ben dissenyades, més netes i ordenades tant al seu interior com a l'exterior.

En les comunitats amb bon nombre de veïns s'hi augmentava l'enllumenat públic i s'hi pretenia millor visibilitat dels seus punts de patrimoni històric amb la corresponent simbologia, augmentant també la seguretat ciutadana i la bona imatge del poble. També dels espais que es considerava que cridarien més l'atenció a residents i forasters. Tot anava canviant de color i més quan ja estaven ocupats per ben pintats enginy amb novedosos dissenys. Més d'un els recordarà.

No descuidaré un tema tan important com és el dels canvis en la indumentària i, en general, de la imatge personal d'una considerable part de la població.²⁴

Les noves imatges del cine, la publicitat, la televisió, publicacions que anaven sortint, el vist força colorit i amb un mínim disseny en desplaçaments personals hi deuriem ajudar a portar-ho a terme. Ens podríem estendre massa si hi comptéssim l'americanització.

Parlant amb més profunditat hi tindrem en compte uns factors psicològics personals que són clau en els processos de renovació estètica. Van ser temps que per a alguns s'estava creant una societat més urbana.

Un li pregunta a l'altre: "Com ho heu fet per guanyar tants diners?" La resposta va ser: "Pelant patates amb la pela ben prima".

Alguna mare havia dit a la seva filla quan pelava patates: "No facis la pela gaire gruixuda que aquest any no n'hi ha gaires".

Els diumenges alguns homes anaven a l'hostal a menjar un tros de pa. Com a màxim amb una truita.

Les noies no podien anar a ballar a la sala de ball de Vilobí si no hi havia orquestra.

Hi havia àvies arrencant naps els diumenges a la tarda.

Anant a missa o a on fos, al passar per un lloc que se'n diu "La Creu" s'havia de resar un parenostre.

Pagant feien dir misses al capellà del poble pel difunts de la família. Podien ser pels pares.

Uns avis havien regalat un Seat 600 al capellà del poble. Al fer-ho hi va haver una condició que era que si hi havia una necessitat en una casa havia d'anar a ajudar-los amb el cotxe.

Un buscarol va anar a buscar aigua a una casa a cos de samarreta. Va faltar poc perquè en marxés sense. Pels de la casa no anava vestit com pertocava.

Donant diners o una herència al capellà aquest li donava un tros de cel. Tot el que podia veure des de la finestra de la seva habitació.

Quan es van casar els avis, a la seva habitació només hi tenien un llit, una caixa i una tauleta. Ni un Sant Crist. Per l'extremunció de l'home, la seva dona —la mare de la Ma. Gràcia— n'hi va posar un.

El dia d'un casament una persona va anar a mirar si a l'habitació dels nuvis hi tenien matalàs. No n'hi havia. Hi havia una màrrega. Quan aquests acabats de casar van tenir una criatura hi va haver qui es va cuidar d'anar a buscar a aquella persona tan saberuda per ensenyar-li que ja hi havia matalàs.

A Cal Gat de Brunyola havien fet una bassa. Hi va haver qui va preguntar com. La resposta va ser: "Sense pa, sense vi, poca vianda i sense amanir".

En els seus principis els de Can Roscada de Vilobí tenien un carro per portar mercaderies dels veïns a l'estació de Riudellots.

A Can Tió feien —amb carreteres solament entusquijades— tragines de socs amb carro. També recollien blat de les cases. Era el que corresponia pel pagament de "la conducta" al veterinari.

Els avis propietaris de la carnisseria del poble mataven un xai de tant en tant. Els diumenges el penjaven net i ben vistós a la porta per atreure clients.

Els hortolans de Salt a punta de clar ja passaven per Vilobí d'Onyar anant al mercat a Santa Coloma de Farners. Sovint s'adormien damunt del carro. Quan els animals veien que ja s'havia arribat al lloc de destí es paraven sense que els adormits els diguessin res.

Es feia el que en deien cafè però era fet amb malta que era més barata.

Un home deia: "Estic cansat de bressolar criatures i s'han anat morint quasi totes".

Al'acabament d'una de les formes de pagesia se n'ha de fer i mostrar un complet inventari de les eines i estris que s'hi van emprar. Per això —reconeixent la valuosa tasca feta en museus i en col·leccions particulars que dono a conèixer— presento amb imatges, la millor selecció que d'elles n'he pogut fer després d'haver-ne buscat per tot arreu. Trobava a faltar una editorial que en publicués un recull tan ampli i que jo mateix facilitaré en parts.

Aquests components —si estan fets amb bons miraments— en ser exposats, no es poden quedar com a mer reclam turístic, com a element exòtic o com a espectacle de la història d'un lloc. Pensem que tots aquests aspectes als quals he al·ludit han estat històrica i socialment un punt d'enllaç de l'home amb la natura. Aquesta connexió terra-natura ha permès que la vida a pagès en moltes ocasions hagi pogut ser autosuficient de manera que ha permès fins i tot que des de la vida pagesa, hom pogués fer-se fins i tot els seus vestits, procurar-se l'alimentació i un saber-se espavilar a fi i efecte de trobar solucions a certs inconvenients laborals.

Abans de veure'n imatges, proposo repassar uns coneixements mínims de la seva història.

Les primeres eines agrícoles es van començar a desenvolupar fa uns vuit mil anys. Eren perfeccionaments —ja se'n podien dir eines— de les de milers d'anys enrere.

Vista d'uns seus primers inicis en temps del Neandertal.

Entrada de la possible vivenda en temps del Neandertal. Imatge de les coves del Pasteral de la Celler de Ter.

Cap a l'any 1970, tot anant pels paisatges de **Les Encies** (Girona), vam entrar a una masia feia poc abandonada. La porta estava entreoberta i hi vam treure el nas. Adossades a les parets de l'entrada hi havia tot un reguitzell de rajoles o peces de ceràmica on hi havia escrits molts refranys. Comptàvem que no hi estarien massa temps, doncs l'esperit de destrucció sempre és a punt. Ens vam entretenir copiar-los en el primer paper que trobéssim a la casa. Un cartell obsequi del Seminari de Girona-67-68 ens va servir de pissarra. Sota el dibuix fet a ploma de Jesús en família partint el pa s'hi llegia: **BONA CASA, BONA BRASA I BON PA QUE DÉU ENS DO AMB JESÚS A CAP DE TAULA QUE EL FARÀ MÉS PARTIDOR.** Les ceràmiques abans mencionades estaven posades sense ordre ni concert i així les transcrivim :

Si el teu bestiar és l'admiració
de la comarca, seràs molt respectat.

Escombra cada dia la menjadora.

Animal dejú no l'engeguis
a pasturar.

Vols que l'animal augmenti de pes?
treu-li brutícia.

La femta et dirà si l'animal
paeix bé o no.

Els bons fems no és per l'estable
sinó al femer.

Els animals que pateixen
gana treballen pel diable
així que estan tips comencen
a treballar per l'amo.

Del meu amic
M. Rossell Vila.

Tenir una bèstia malalta
entre les sanes, és acostar
un misto encès a un paller.

Compra a casa, ven a casa
i faràs casa.

Si el païdor dels animals és ple
la teva bossa no serà buida.

En tot temps el peresós
ha estat menesterós.

Femella criant
no li planyis el menjar.

Qui va molt als mercats
si és pagès no té ducats.

Quan tinguis una bèstia malalta
escolta a tothom però vés a
 cercar el veterinari.

Pagès que molt caça
deixa caure la casa

Quan fa calor per els porcs
més val un bany que una
embosta de gra.

El pagès que té cria
te de treballar nit i dia.

Si no estimes el bestiar
ni t'hi faràs savi
ni ric.

Qui té jornalers i no s'els veu
es fa pobre i no s'ho creu.

Els àpats han d'ésser
a la mateixa hora.

Qui no sap fer les feines
no les sap manar.

Per el bestiar d'engreixar
aliments variats, bon jaç,
poca llum i molta quietud.

Treball començat
és mig acabat.

Un bon semental
és una sembradora d'or.

Si la dona no estalvia
cap jornal és prou.

Deixa en repòs a la femella
al darrer mes de prenyat
puig que ella treballa tan com
els que llauren setze hores.

La peresa
és mare de la pobresa.

Qui jau i no treballa
molts cops badalla.

Qui de jove no treballa
quan és vell dorm a la palla.

Tot un recull d'escrits fets en rajoles fixades a les parets de la casa.

Aquesta és una publicació que ens ajudarà a saber més —amb una perspectiva humana sovint desconeguda— com va ser la vida dels pagesos en els petits indrets de muntanya d'ençà de l'any 1900 cap als nostres dies. La publicació es refereix a les seves cases, de com aquestes es menaven, de les seves regles i maneres de fer, de com eren els seus entorns físics, socials i geogràfics. També es refereix als museus i col·leccions de mostres dels estris i les eines —profusament il·lustrat amb dues-centes vuitanta imatges— que els pagesos empraven en el seu dia a dia de treball, amb el seu esforç físic o amb l'acompanyament dels d'animals respectius. En fer aquests redactats, s'ha volgut posar molt èmfasi en parlar del que van representar aquests anys de la vida a pagès. Unes èpoques en les quals també hi va començar a haver progressivament una transició històrica de canvis extraordinaris, de transformacions importants en els mètodes de treball i la vida de les viles i pobles rurals de Catalunya.